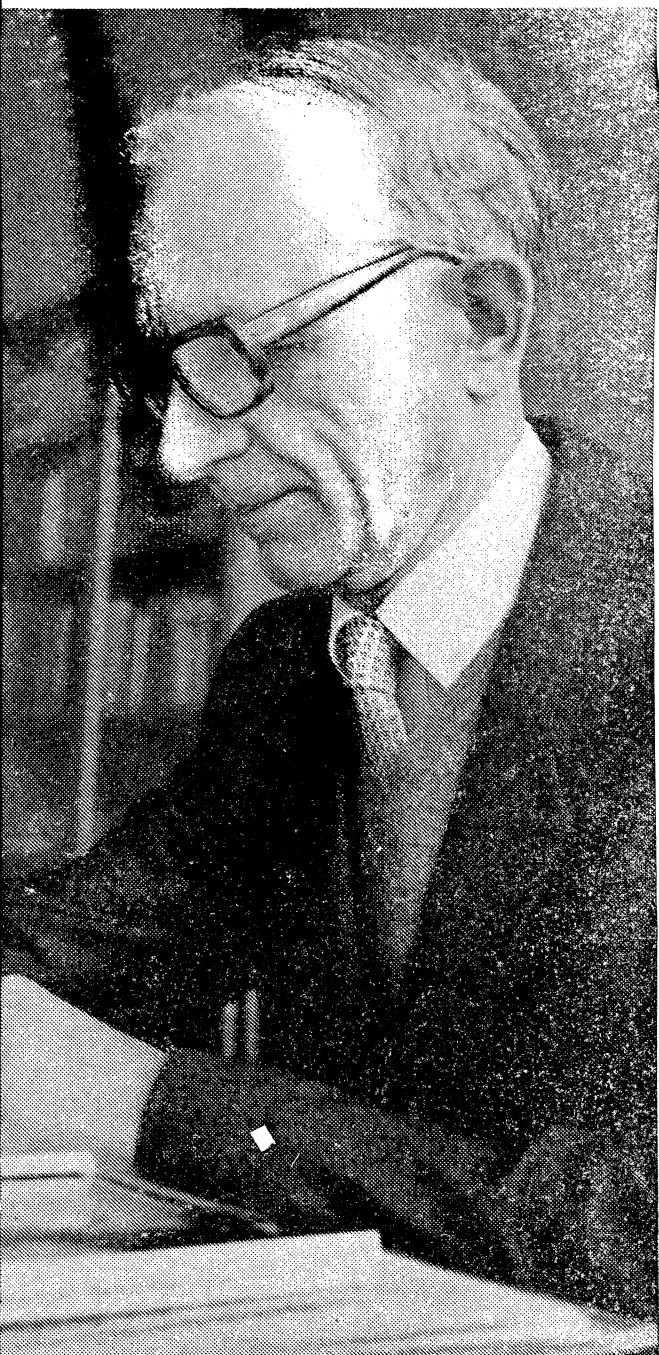

5. 12. 1981

Portret tedna

Ivan Vidav

– kakor pri večini tistih, ki so se zapisali svetu misli – njegovo »prigodno zunanje življenje na moč preprosto in premočrtno, vse drugačna pa je ona druga, prava biografija prof. dr. Vidava, ki zadeva njegovo življenje v matematiki«. Omenjeni zapis je nastal pred tremi leti, ko je največji živeči slovenski matematik, avtor našega prvega matematičnega visokošolskega učbenika »Višja matematika«, ki ga študenti na različnih fakultetah uporabljajo še danes, avtor dvanajstih drugih matematičnih knjig ter številnih razprav in člankov, slavil svojo šestdesetletnico. Letos je Ivan Vidav prejel najvišje jugoslovansko priznanje za ustvarjalno delo, nagrado AVNOJ. Ko sem ga pred nekaj dnevi obiskal na njegovem domu v Ljubljani, da bi napravil novinarski portret tega zaslužnega slovenskega znanstvenika, sem ga najprej povprašal prav to: kaj sam misli o ugotovitvah svojih biografov, da je njegovo življenje navzven preprosto, bogato pa v svetu matematične misli? Ali ni to povedano morda le nekoliko preveč enostavno? Na to vprašanje mi je odgovoril, da se s prvim delom ugotovitve o svojem življenju strinja, dvomi pa, če je resničen drugi del. V teh besedah ni bilo lažne skromnosti, ampak je iz njih izžarevalo spoznanje človeka, ki je mnogo razmišljal in še razmišlja tako o znanosti, o svoji priljubljeni matematiki, kakor tudi o sebi samem, o svojem človeškem bivanju in o svoji vlogi v svetu.

Ivan Vidav se je rodil 17. januarja 1918 na Opčinah pri Trstu. Gimnazijo je obiskoval v Mariboru in že v nižji gimnaziji so ga začele zanimati eksaktne znanosti, predvsem fizika in astronomija. Navdušenje za astronomijo, za računanje gibanja nebesnih teles, ga je pripeljalo k matematiki, ki ji odtlej ostane zvest kot svoji življenjski zvezdi vodnici. V letih 1937–41 jo je študiral na univerzi v Ljubljani pri znamenitem profesorju Plemlju, pionirju slovenske matematične znanosti; Ivan Vidav se ga spominja s spoštovanjem in z ljubeznijo kot svojega duhovnega mentorja, ki ga je usmeril v raziskave s področja funkcionalne analize. Plemljev matematični seminar, ki nikoli ni štel kaj več kot 20 seminaristov, je upravičeno slovel tako po svoji strogosti kakor tudi po svoji vrednosti in visoki znanstveni ravni.

Vidni začetek znanstvenega dela prof. Vidava je njegova disertacija, ki jo je objavil komaj nekaj mesecev po opravljeni diplomji. Leta 1949 je postal izredni profesor (istega leta je izšla tudi prva izdaja »Višje matematike«), leta 1953 pa redni profesor matematike na ljubljanski univerzi. Od leta 1962 je tudi redni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Njegovo pedagoško delo je izjemno: že več kot trideset let predava matematiko študentom od prvega letnika do doktorske stopnje, njegova predavanja imajo, kakor zatrjujejo slušatelji, vedno tisti posebni čar matematičnega doživljanja, h kateremu je Vidava navajal že njegov učitelj Plemelj. Prof. Vidav je prejel tudi Prešernovo nagrado kot priznanje za svoje neutrudno in plodno znanstveno in pedagoško delo.

Koliko iskanj, razmišljanj, potovanj po labirintih matematičnih simbolov in brezmejnih pokrajinah te znanosti, ki so jo že pitagorejci imeli za kraljico modrosti, se skriva za skopimi besedami, ki označujejo tiste najbolj vidne, zunanje mejnike Vidavovega življenja! »Zadnje dni so me novinarji, pa tudi drugi, že nekajkrat

prispevka ne početej. Matematični pravi slavljeneč. »Vprašali so me, ali to lahko povem s preprostimi besedami laiku, tistemu, ki se ne ukvarja z matematiko. Zelo rad bi, toda tega se ne da drugače povedati in razložiti kot prav z matematiko samo, z njenim jezikom.«

Kot trmast otrok sem vztrajal pri prošnji, naj mi vseeno poskusi povedati, kateri so njegovi največji dosežki v dolgoletni matematični ustvarjalnosti. Rekel sem, da kot laik vem le to, da je po zaslugi njegovega dela postala funkcionalna analiza v slovenski matematiki vodilna smer. da sem slišal za pojem Vidavove leme, ki se uveljavil tudi v svetovni literaturi s tega področja, pa še to, da se je posebej posvetil teoriji Banachovih algebr ter teoriji grup in polgrup.

»V času, ko je bil moj mentor prof. Plemelj, sem se intenzivno ukvarjal s problemom uniformizacije analitičnih funkcij. Našel sem nekaj delnih rešitev, toda čim globlje prodre človeška misel, tem težji problemi nastajajo in teh problemov nisem znal več rešiti. Zato sem se deloma preusmeril, še vedno ostajajoč znotraj funkcionalne analize, vendar pri drugih problemih. Prešel sem tudi na algebrske probleme v zvezi s polgrupami. Če bi skušal odgovoriti na vaše vprašanje, bi rekel, da sta dva moja največja dosežka teorija Hermitskih operatorjev in elementov v Banachovih algebrah ter uporaba funkcionalne analize, predvsem teorije polgrup, v transportni teoriji nevtronov. Slednjo raziskavo sva delala skupaj s fizikom prof. Kuščarjem.«

Tako kot vsi tisti, ki so svoje življenje resnično posvetili matematiki, tudi profesor Vidav v tej kraljici znanosti ne vidi samo njene spoznavno-teoretične in praktične uporabnosti, ampak tudi posebno lepoto, ki se lahko enakovredno meri z lepoto kake umetnine. V čem je bistvo matematične estetike? V skladnosti, harmoničnosti, logični jasnosti, elegantnosti izpeljav in teorij? »To so gotovo pomembni elementi matematične estetike, mene osebno pa včasih navduši tudi to, da so rezultati pogosto preprosti, vendar jih ni enostavno dokazati: za njihov dokaz je treba poseči zelo globoko in vanj vključiti nove, povsem nepričakovane ideje,« pravi profesor Vidav. Matematika, ki jo – kakor je rekel Immanuel Kant – konstruira subjektovo notranje zrenje, je kakor brezmejen ocean: po njem lahko ploveš tisoč let in ga ne moreš premeriti podolgem in počez, kaj šele v enem samem človeškem življenju. Ivan Vidav je eden izmed tistih popotnikov po tem oceanu, ki se z največjo zagnanostjo podajajo v njegove širjave.

Kaj pa ona potovanja, ki jih imajo mnogi ljudje za edino prava, sem ga vprašal? Še udeležujete kakih mednarodnih seminarjev, simpozijev, znanstvenih sestankov? »Takšni sestanki so izrednega pomena predvsem za mlade ljudi da si lahko izmenjajo izkušnje, probleme in dosežke na nekem področju. Jaz nisem bil na nobenem mednarodnem znanstvenem sestanku že osemnajst let«, pravi profesor Vidav. Majhen kipec Pitagore, ki ga ima na knjižni polici, mu je nekdaj prinesel kot darilo iz Grčije. Spoznaj samega sebe, je pisalo v delfskem preročišču: ne le sebe kot končnega, s človeškimi mejami določenega posameznika, ampak sebe kot tistega, ki je deležen velikanske zakladnice sveta misli, zakladnice, ki jo je prejel in ki jo razvija naprej.

Marko Uršič